

KOMÜNİSTLİK SUÇLAMALARIYLA MÜCADELE EDEN ESKİ SENDİKACILAR

22 Mayıs 2024

Yıldırım Koç

1940'lı, 1950'li, 1960'lı yılları eski sendikacılardan dinlemeden, bugünden geçmişe bakıp eski sendikacıları eleştirmek ve hatta küçümsemek epeyce yaygındır. Ben tam tersini düşünüyorum. Bu dönemin sendikacıları karda iz açtılar, Türk insanını sendikacılıkla tanıştırdılar. Bunu yapmaları pek öyle kolay da olmadı. Bunun bir nedeni, bu yıllarda sendikacılığın komünistlik sanılmasıydı. Bu yanlış algının aşılabilmesini o yılların sendikacılarına borçluyuz.

1980'li ve 1990'lı yıllarda 100'e yakın eski sendikacıyla sözlü tarih çalışması yaptım. Hiçbiri belki farkında değildi; ancak benim öğretmenim oldular. 1940'lı, 1950'li ve 1960'lı yıllardaki işçileri ve sendikacılığı da kitaplardan önce doğrudan onlardan öğrendim. O yıllarda işçilerin konut kooperatiflerine ilişkin tavrını ve sendikacılığı komünistlik sanma yanlışını anlatan eski sendikacılardan bir demet sunmak istiyorum. Her bir alıntının sonunda ilgili kişiyi özetle tanıttım. Bugün hiçbiri hayatta değil. Hepsini saygıyla ve rahmetle anıyorum.

Trabzonlu sendikacı **Mehmet Ali Çamurali**, işçilerin yapı kooperatiflerine tepkisi konusunda şunları söylüyordu: "Bir kooperatif kurmak istiyoruz. Sigorta da bize yardımcı oluyor. Karayolları'nda da müdür ve müdür muavini yardımcı olacaklar. Ben de kaldım evsiz. Kendimi de düşünüyorum biraz. 'Apartman yapın,' diyorlar. Apartman istemiyoruz. Trabzon mutaassıp memleket. Apartmanda birbirlerinin evine gider gibi basit düşünceler vardı. Bahçeli evler istedik." (1950'li ve 1960'lı yıllarda Trabzon Yol-İş Sendikası genel başkanı Mehmet Ali Çamurali ile 13 Eylül 1999 günü Trabzon'da görüşüm.)

Benzer bir tepkiyi Erzurum'da da dinledim. Sendikacı **Şerafettin Gedikoğlu** şunları söyledi: "Apartman ilk defa çıkmıştı. Altı daire, bir apartman kapısından giriyor; bu komünistliktir, dediler. Bu anlayış nedeniyle yapı kooperatifi ancak 1980'li yıllarda kurulabildi." (Şerafettin Gedikoğlu 1960'lı yıllarda Erzurum Demiryolu İşçileri Sendikası yöneticilerindendi. Kendisiyle 20 Temmuz 1987 günü Erzurum'da görüşüm. 14 Ağustos 1991 tarihinde de vefat etti.)

Hamit Kızılkaya: "1951 yılında Eskişehir'de komünizmi tel'in mitingi düzenlendi. Mitingin nedeni, işverenin işçiye 'komünist' demesiydi." (Hamit Kızılkaya 1949-1961 yıllarında Devlet Demiryolları Eskişehir Sanayi İşçileri Sendikası'nın genel sekreteriydi. 1950'li yıllarda grev hakkının önde gelen savunucularındandı. Kendisiyle 2.11.1987 günü Eskişehir'de görüşüm.)

Ömer Ergün: Bu dönemin ilginç olaylarından biri, 1951 yılında Eskişehir'de düzenlenen komünizmi tel'in mitingiydi. "Tayyare Fabrikasından Nazif, Kütahya'da bir toplantıda konuşurken 'sosyal' terimini kullanınca, Vali'nin girişimi sonucunda tutuklanmış. Ahmet Aras Eskişehir'e gelip bu olayı anlattı. Eskişehir'de bir komünizmi tel'in mitingi düzenlenmesi kararlaştırıldı. Önce bir yürüyüş yapıldı, sonra sinemada toplandı. İstanbul'dan Şaban Yıldız ve Bahir Ersoy, otobüs tutarak geldiler. Bizi töhmet altında tutmaya kimsenin hakkı yoktu. Fiyaskoyla neticelenir diye çok korktuk. Kanunlara uyuyorduk. Sinmeyeceğimizi ve gücümüzü göstermek istedik. Yürüyüş ve toplantıda hiç olay çıkmadı. Eskişehir'de lehimize bir hava doğdu." (1950 yılında DYF-İŞ Federasyonu'nun ilk genel başkanı ve 1953-1986 döneminde Türk-İş Genel Mali Sekreterliği görevlerini üstlenen Ömer Ergün ile 26 Şubat 1988 tarihinde Yol-İş Ankara 1 No.lu Şubesi'nin Hanımeli Sokak'taki Şubesi'nde ve ardından 13 Mart 1989 tarihinde Ankara'daki evinde iki görüşme yaptım. Ömer Ergün 17 Mayıs 2006 günü vefat etti.)

Recep Kırım: "CHP döneminde bir keresinde Ramazan Güryüzü, Hasan Kurtmakas gibi bazı işçiler bir sendika kurmaya çalıştılar. Fabrika Müdürü aynı zamanda CHP Bursa İl Başkanıydı. Sendika kurmaya çalışan işçileri çağırdı, 'Başvurunuzu geri alın. Alnınıza bir kızıl damga, komünistlik damgası vururum, yedi sülaleniz temizleyemez,' dedi; işçileri işten atmakla tehdit etti. Başvuru böylece engellendi." (Teksif'in ve 1952 yılında Türk-İş'in kuruluşunda önemli rol oynayan ve 1957 yılında DP Bursa Milletvekili seçilen Recep Kırım ile 22.10.1987 tarihinde Bursa'da Kapalıçarşı'daki dükkânında ve dokuz yıl sonra, 9.11.1996 günü Teksif Bursa Şubesi'nde iki görüşme yaptım. Recep Kırım 10 Şubat 2016 günü vefat etti.)

Sadık Şide: "CHP döneminde de, DP döneminde de baskı oldu. Emniyet hep izledi. Bazı sendikacılar karakolda dolap içine hapsedildi. Sendikacılar hep komünistlikle suçlandı. Tarikatçılık suçlaması da

yaygındı. İşverenler memurdu bizde. Sendikalaşma talebi doğrudan işçiden geldi ve sendikayı onlar kurdu. (Sadık Şide 1962-1967 yıllarında Eskişehir Şeker Sanayii İşçileri Sendikası Genel Başkanlığı, 1967-1974 yıllarında Şeker-İş Genel Başkanlığı ve 1974-1986 döneminde de Türk-İş Genel Sekreterliği görevini üstlendi. Ayrıca, 12 Mart ve 12 Eylül sonrasında kurulan hükümetlerde bakanlık yaptı. Kendisi ile önce 24.2.1988 ve sonra 22.3.1988 tarihlerinde iki görüşme yaptım. Sadık Şide 19 Eylül 2022 günü vefat etti.)

Şerafettin Gedikoğlu: "Erzurum halkı sendikaya uzun süre alışamadı. Sendikacılara 'komünist' diyorlardı. Neredeyse taşlayacaklardı." (bilgi yukarıda)

Tahir Gerek: "Bu yıllarda dönem dönem sorunlar da yaşadık. Mesela, 1957 yılında Sümerbank genel müdürü ile tartışıyorduk. 'Fazla ileri gidersen emniyete telefon eder, komünist diye seni içeri attırırız,' dedi." (1953 yılında kurulan Sümerbank Teknik Mensucat Sendikası başkanı ve 1964-1974 döneminde Tezbüro-İş Sendikası Genel Başkanı Tahir Gerek ile 2 Eylül 1999 günü Türk-İş Genel Merkezi'nde görüşüm. Tahir Gerek 2 Kasım 2011 günü vefat etti.)

Temel Malkoç: "Bu yıllarda sendikacılık dendi mi komünistlik anlaşılırdı. Denize baksan, komünist, derlerdi." (Temel Malkoç Trabzon Yol-İş Sendikası'nın 1968-1983 dönemi başkanıydı. Kendisiyle 16 Temmuz 1987 günü Trabzon'da görüşüm. Temel Malkoç 9 Mart 1997 günü vefat etti.)

Ali Demirayak: "Hatırım da kaldığına göre Değirmisaz kaymakamı, 'işçiler komünist,' demiş. Onu protesto etmek için bir yürüyüş yaptık. Türk bayrağını ben taşıyordum. Ankara'dan konuşmacılar geldi. Konuşmalar yapıldı. Dağıldı. Biz toplantıyı meydana yapacaktık. Vilayet müsaade etmedi. 'Kapalı yerde yapın,' dedi. Asri Sinemada yaptık toplantıyı. Hasan Özgüneş filan hep geldi." (1950'li yıllarda Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası başkan vekili ve DYF-İŞ'in 1955-1959 ve 1960-1961 dönemi genel muhasibi Ali Demirayak ile 25 Şubat 1999 günü Eskişehir'de evinde görüşüm. 25 Haziran 2000 günü vefat etti.)

Bektaş Aydoğdu: "Fırınları gezip denetleme yapan özel idare müfettişleri vardı. Bunlar bu yıllarda fırınları gezip inceleme yaparlardı. Ücret düzeyini sorarlardı. O müfettişlere ben babamın fırınına şikâyet ettim. Babam işçilerini aşırı biçimde yorulana kadar çalıştırıyordu. İşçilerin yatacak yeri yoktu. Kendisini şikâyet ettiğimi babama söylemişler. Babam geldi, bana fırında bir tokat attı. 'Sen komünist misin,' dedi. Babam hafızdı. 'Baba, ben komünist mi oldum,' dedim. İkinci tokadı vurdu. Dayım yetişti ve babamı tuttu. Oradan bir çıkış çıktım; doğru Ankara'ya geldim. Daha sonra akrabalarım aracılığıyla beni tekrar İzmir'e istediler. İzmir'e döndüm. O arada babam yaşlanmıştı. Köyden gelmedi. Fırın da ağabeyime kaldı. O ise fırını zedeledi. Bu defa akrabalar sahip çıktılar ağabeyime. Sermaye verdiler. Ama tutunamadık. Ankara'ya geri döndüm. Ankara'ya 1954 yılında geldim. (Eskişehir'deki Gıda-İş Sendikası'nın 1967-1970 dönemi genel başkanı ve Tekgıda-İş Sendikası'nın 1970-79 döneminde Eskişehir Şube Başkanı Bektaş Aydoğdu ile 25 Şubat 1999 günü Türk-İş Eskişehir Bölge Temsilciliği'nde görüşüm.)

Cengiz Eralp: Cengiz Eralp yıllarca sivil polis tarafından izlenmiş. Bütün gün arkasında polis dolaşmış. "Sendikacılık komünistliktir" anlayışı yaygınmış. Emekli komiser Hulusi Bey'i sendikada büro elemanı olarak çalıştırmaya başladıktan sonra, Cengiz Eralp'in arkasındaki sivil polis kaybolmuş. (Cengiz Eralp, 1952 yılında kurulan Elaziğ Yol-İş Sendikası'nın kurucularındandı. Kendisiyle 30.7.1987 günü Elaziğ'da evinde görüşüm. 1987 yılı sonlarında vefat etti.)

Demirhan Tuncay: "O zamanlar İşçi Sigortaları Kurumu'nun bir binasında idi Türk-İş. 1963 yılında İşçi Sigortaları Kurumu'nun adı Sosyal Sigortalar Kurumu olurken, 'komünist oluyoruz,' diye karşı çıkanlar olmuştu." (12 Eylül 1980 öncesinde Besin-İş ve ardından Gıda-İş Sendikaları Genel Başkanı Demirhan Tuncay ile 2 Eylül 1999 günü Türk-İş Genel Merkezi'nde görüşüm.)

Fahri Karakaya: "Babam sendikacılığı bilmiyordu. 'Sendikacılık da ne demek?' diye sordu. 'Senin için komünist diyorlar,' dedi. Sendikacılık nedeniyle babamla aram bozuldu. Askere gitmeden önce, 1948 yılında evlenmiştim. Babamla birlikte oturuyordum. Bozuşunca ayrı ev açtım. Ancak daha sonraları sendikacılığın ne olduğunu ona anlattım. İkna oldu. İşsiz kaldığım dönemlerde, sıkıntılı dönemlerimde hep bana destek oldu." (Fahri Karakaya Adana'da kurulu Sümerbank ve Milli Mensucat İşçileri Sendikası'nın 1951-1961 döneminde sekreteri ve daha sonra genel başkanı oldu. Kendisiyle 30 Nisan 1997 günü Adana'da görüşüm.)

Hüsamettin Mostur: "Sendikalaşmada başı çekenler hep kalburüstü insanlardı. Sendikanın kurulması sırasında işverenin olumsuz tavrı olmamış. Herkes komünistlik suçlamasından korkuyordu."

(Hüsamettin Mostur 1950'li ve 1960'lı yıllarda Malatya Tekel Tütün Sigara Sanayii İşçileri Sendikası'nın yöneticilerindendi. Kendisiyle 23 Kasım 1987 günü Malatya'da görüştüm.)

Görüşmelerinden gözlemler aktardığım bu eski sendikacıların hepsi hayatlarını mütevazı bir biçimde sürdürdüler. İşçilerin gelirlerini artırmaya, işyerlerinde işçilere insanca muamele edilmesini sağlamaya çalıştılar. Boğazlarından haram lokma geçtiğini sanmıyorum. Eksiklikleri mutlaka vardı; ancak gerçekten karda iz açtılar. Nur içinde yatsınlar.